

БЕЛАРУСКАЯ КРЫНІЦА | BIEŁARUSKAJA KRYNICA

Pałityčnaja, hramadzkaaja i literaturnaja hazeta.

Adras Redakcyi i Administracyi:
WILNIA, ZAWALNAJA 1-1 (Wilno, Zawalna 1-1).
Redakcyja adčynlena ad 9 hadz. ran. da 4-aj uwieč.

HAZETA WYCHODZIĆ RAZ U TYDZIEŃ.

Košty wydawannia pakrywajuc składki.
Składka u hod 4 zał., na paŭhoda — 2 zał.,
na 3 miesincy — 1 zał.

15-тыя ўгодкі ТБШ і 10-тыя БІГіК

Nowyja pracy ŭ biełaruskaj muzycy

Існуюць у нас дзве культурна-просветныя арганізацыі: Таварыства Беларускай Школы і Беларускі Інстытут Гаспадаркі і Культуры. Як відаць ужо з самага іх назову, праводзяць яны сярод беларускага народу просветную — школьную і зашкольную працу. На гэтай ніве маюць яны ўжо нямала заслугаў прад беларускім народам. Сёлета вось якраз надараецца нагода адзначыць гэтыя іх заслугі і самыя арганізацыі адпаведна ўшанаваць. Прыпадаюць сёлета 15-тыя ўгодкі ТБШ — яго працы і існавання, а БІГіК такія-ж 10-тыя ўгодкі. Прыгледзімся-ж да гэтых «юбілятаў» бліжэй.

Да 1921 году на беларускіх землях цяперашняй Рэчыспаспалітай Польскай беларускую асвету праводзіла сьпярша Т-ва Помачы Пацярапейшым ад Вайны, якое паўстала яшчэ за часоў нямецкае акупацыі, а пасля Рада Віленшчыны і Горадзеншчыны, якая паўстала ў 1919 г. ўжо за часоў польскіх.

У 1921 г. паўстала Віленская Цэнтральная Школьная Рада, якая, як галосіць яе сам назоў, адумыслу была пасвячана справам беларускай школы і якая сапраўды выключна гэтай справай і займалася. У 1926 годзе школьная гэта арганізацыя ператварылася ў Т-ва Беларускай Школы, якое сёлета, — рахуючы ад яе самага пачатку, гэта знача ад часу паўстання Цэнтральнай Школьнай Рады, з якой яна нарадзілася, — спаўняецца 15 гадоў існавання.

Працу, якую ТБШ палажыла за ўвесь гэты час на ніве беларускай народнай асветы, апісваць тут не бяромся, зробіць у адпаведным часе гэта само ТБШ, скажам тут толькі каратка — праца яго і заслугі на ўспомненай ніве сапраўды вялікія. Гісторык, які будзе пісаць гісторыю беларускай школы, у архівах ТБШ і ў народнай традыцыі знайдзе нязвычайна цэнныя матэрыялы, якія кінучь непадзельнае сьвятло на тыя жудасныя варункі, у якіх тварылася беларуская культура.

У 1926 г. калі буйна развівалася беларуская радыкальная палітычная думка, разам з ёй развівалася так-жа і пачуццё беларускіх патрэб культурна-гаспадарчых. ТБШ як арганізацыя культурна-асветная характару школьнага і зашкольнай асветы не абымала сваім статутам галіны гаспадарчай. Сталася патрэба шырэйшых ста-

туковых рамак дзеля асветнай працы і ў галіне гаспадарчай. Практычна — паўстала патрэба новай культурна-асветнай арганізацыі, якая абымала-б сваім статутам і галіну гаспадарчую. Гэткая арганізацыя быў Беларускі Інстытут Гаспадаркі і Культуры, які паўстаў летам 1926 г. і які сянёны дачакаўся такім чынам свайго 10-летняга юбілею. І гэтай арганізацыі заслугаў і працы вылічаць тут ня будзем, пакідаючы гэта на адпаведны час і адпаведным дзейнікам. Скажам тут толькі агулам, што і ў архіве БІГіК і ў традыцыі народнай гісторыі знайдзе матэрыял, калі не такі багаты як у ТБШ, дык ня менш ад гэтага цікавы.

Такім чынам ад 1926 году аж да сянёшняга дня на ніве беларускай народнай асветы працуюць і ТБШ і БІГіК. Падчас ліквідацыі «Грамады» ў 1927 годзе і пазней пры ліквідацыі астаткаў «Грамады», рэкашэтам дасталася нямала і ТБШ. Буйны яго расьпывет быў спынены. На вялікія так-жа перашкоды ў сваёй арганізацыйнай і просветнай працы напатыкаў і БІГіК і, разьвівваючыся раз памыслай, другі раз горай, большасці сваіх мэтай просветных і гаспадарчых, пастаўленых у сваім Статуте, з прычын ад яго незалежных, асягнуць ня здолеў.

Між ТБШ і БІГіК — між гэтымі так блізкімі і сваяцкімі арганізацыямі — пачала зазначцца аддаленасьць, конкурэнцыйнасьць, а нават часамі і варажасьць. Праява гэта была ненармальна і дужа шкодная для беларускай асветы, якая ёсьць галоўнай мэтай як адной, так і другой арганізацыі. Некаторыя разважнейшыя адзінкі з беларускіх дзячоў, як з аднаго боку, так і з другога хутка заўважылі гэты грозны падзел у жыцці культурным беларускага грамадзянства і пачалі сьваць пляны аб збліжэньні і аб коардынаваньні супольнай працы. Нічога аднак канкрэтнага з гэтых «генэральскіх» мярканьняў ня выходзіла. І толькі пасля выступленьня Віленскага Школьнага Куратара ў 1935 г. ў лістападзе месяцы, калі гэны куратар заявіў, што Беларусы ня маюць сваёй школы, бо быццам яе ня хочучь, наступіў вялікі ўзрух у беларускім грамадзянстве, які давеў ТБШ і БІГіК да супольнай працы, да поўнага коардынаваньня школьнай акцыі на пачатку сёлета года, што ўрэшце дало

цалком прыгожыя вынікі ў форме дамаганьня беларускай школы беларускім народам.

Бяручы пад увагу ўсё вышэйсказанае, трэба зазначыць, што і ТБШ і БІГіК свае юбілей павінны належна адсвяткаваць, беларускае грамадзянства з гэтай нагоды павінна арганізаваць сьвята беларускай культуры і зрабіць такім чынам перагляд сваіх культурных імкненьняў і запаліцца да далейшай вытрывалай, нябывалай труднай працы на ніве роднай культуры.

Сьвяткаваньне гэта павінна адбыцца не паасобку, як гэтага хочучь для нейкіх ім толькі ведамых прычын, некаторыя адзінкі ў нашым грамадзянстве, але абавязкава супольна і ТБШ і БІГіК. Кожнаму добрай волі беларускаму дзячу гэта сусім ясна і дзеля гэтага аб гэтым доўга разводзіцца тут ня трэба. Для поўнасьці аднак вылічым тут некалькі галаўнейшых прычын, якія і БІГіК і ТБШ змушаюць сьвяткаваць свае юбілей супольна:

а) Адной і другой арганізацыі мэты, дзейнасьць, ідэовы характар і нязвычайна цяжкія варункі працы — аднолькавыя, дык і сьвята іх павінна быць супольнае.

б) Сьвяткаваньне павінна быць паважнае і павінна прыняць характар сьвята беларускай культуры. Да гэтага шмат трэба працы і шмат культурных сілаў. Супольна можна даканаць нешта сапраўды саліднае, а паасобку ніколі.

в) Пакінуць сёлетнія юбілей на баку, а супольна арганізаваць сьвята культуры, цалком аб юбілеях не ўспамінаючы, гэта было-б неразважным самазньністаньнем, гэта было-б аплёвваньнем самых сябе, сваёй працы, сваіх натугаў, сваіх арганізацыяў.

г) Несьвяткаваць супольна — гэта значыла-б падвердзіць паклёпы на нашы культурныя арганізацыі нашых ворагаў, што яны быццам зьяўляюцца палітычнымі экспазытурамі беларускіх партыйных групаў, што зводзяць толькі свае палітычныя рахункі і якім быццам сусім ня йдзе аб справы культуры, бо яны нават і не дараць да гэтага.

е) Сьвяткаваць нашыя культурныя юбілей паасобку — знача ўжоў ТБШ і БІГіК разьдзяляць, узаемна аддаляць і сьпі-

Niezapiarečany faktom jość siahoŭnia toje, što bahaćcie biełaruskaj narodnaj pieśni pryčahaŭe da siabie čužackich kampazytaraŭ, katoryja niščać našyja narodnyje skarby zusim biaskarna. U biełaruskaj presie heta parušaŭsia nie adzin raz, ale wynik adzin—u kniharniach žjaŭlajuca ŭsio nowyja wydaŭni, dzie skarby našaha narodu wystupajuć ŭ nowaj čužackaj achwarboŭcy. Takim čynom, kali nie prapadajuć saŭsim, to hinu na doŭhija časy. Nawat „naša“ wilenskaja radyjastancija nia moža zdabycca na toje, kab nadawanyja biełaruskija pieśni nazwać biełaruskimi, a z roznymi wykruťasami nazywaŭe — „tutejšymi.“ Widać, kab nia sahrašyć prociŭ... swaje ŭłasnae zaściankowaści! Adnak kamu heta patreba?

Ale z jakoj satysfakcyaj śladzić ci natuŭc Biełarusy kożnuju sumienuju pracu tych asob, katoryja chacia i nie biełarusy, ale pracujuć ŭčyra biaz nijakich ukrytych tendencyjaŭ. Siudy zaličajem praf.: A. Hrečaninaŭ i K. Hałkoŭskaha.

Stary (73 letni) praf. Hrečaninaŭ żywie ŭ Paryży, daloce ad swajej rodnej staronki. Chacia sam rasiejec i żywie ŭ choładzie i hoładzie, adnak u wolnych chwiliach nie pierastaje sumlenna pracawać nad biełaruskaj pieśniaj. Niadaŭna prysłaŭ iznoŭ nowuju wiazanku biełaruskich pieśni na miašany chor, z jakich na specyjalnuju ŭwahu zasłuhoŭwajuć: Kukaŭka ziaziulka (wiesielnaja z Pastaŭskaha paw.), Oj hyla, hyla“ (z Pruž.) i Zialony haj (Waŭkawyskaha paw.).

Druhi dobra wiadamy kampazytar i pedahoh praf. K. Hałkoŭski z Wilni niadaŭna napisaŭ na biełaruskija narodnyja matywy dźwie wialikija suity pad nazowam „Duda“ i „Kachaŭnie“. Ciapier K. Hałkoŭski pracuje nad akampanijamentam da sinity „Kachaŭnie“ dla symfaničnaj arkiestry. Da hetaha času praf. K. Hałkoŭski tak jak i praf. Hrečaninaŭ zharmanizawaŭ niekalki dzieŭiatkaŭ biełaruskich narodnych pieśni. Aprača taho ŭłażyŭ muzyku da šmat jakich tworaŭ nowaj i najnawiejšaj biełaruskaj piezi (ramansy).

Nia moža być mowy, što biełaruskaje hramadźianstwo inakš adnosicca da ŭčyraja pracy takich ludziej, jak praf. Hrečaninaŭ i Hałkoŭski, čym da tych, katorym ciažka wymawić sloŭa „biełaruski.“ Wina za heta pierad sučasnaści, a tym bolš pierad historyjaŭ paniasuć nie biełarusy, ale... čtoś inšy. W. B.

хаць на сьляпыя торы конкурэнцыі і самапаяданьня.

ф) Думка ўсяго беларускага грамадзянства затым, каб сьвяткаваньне адбылося супольна; прайсьці над гэтай справай да парадку дзеннага ня мае права ніякі Беларус, ня мае права і ня зможа гэтага зрабіць, бо воля грамадзянства лёгка сапхне яго з дарогі.

Словам, супольныя мэты, супольныя ідэалы, супольная цяжкая праца і... супольная радасьць-сьвята...

Z hazet.

Ab niedaručanni bielaruskich hazet.

„Kurjer Wileński“ u numerach z 6 i 10 h. m. parušaŭ sprawu niedaručannia bielaruskim sialanam bielaruskich hazet, pryadnialu krychu zaslonu, jakaja zakrywaŭ ad šyrejšaha hramadzka ha ŭzhladu sapraŭdaŭ u bielaruskaj wioŭcy.

Chočaŭ hetuju zaslonu choć krychu pryadnialu, ale wyścierahaŭsia, kab nie spatkacca z art. 170 K.K., na padstawie jakoha časta kanfiskawalaŭ našaja hazeta, my tut pakazam tolki toje, što wyjawiu „Kurjer Wileński“.

U pieršym numary „K.W.“ čytajem: U Wilni wydajucca lehalnabielaruskija hazety: „Bielaruskaja Krynica“, „Rodny Kraj“. Na adnu daŭ zaŭtaŭku, druhuju wysyłaŭ za inšyja prysluhi. Redakcyi hazet zapreŭniaŭ, što na padany adrys hazety wysyłaŭ. Ja nie atrymaŭ ani adnaŭ ekzemplara. Hinuŭ u darozie. Hady dwa tamu byŭ u hetaj sprawie na poście. Pytaŭsia ŭ načalnika pošty. Pryznaŭsia, što kažaŭ hazety zatrymliwaŭ, ale mianie wyhnaŭ zadźwiery. Ničoha nie da biusia.

Heta piśmo skarhi z Palešsia źmieščana ŭ „Kur. Wil.“, praŭdziwaŭ faktaŭ jakoha „K.W.“ paddaje pad sumniŭ i dadaŭe nastupnaje:

Treba adnak źwiarnuŭ uwahu, što padobnych skarhaŭ nadta šmat; jość mnoŭsta skarhaŭ i šmat žalu na roznyja „šykany“ administracyi. Asabliwa časta paŭtarajucca zakidy nadużyccia administracyjnych karaŭ i wykarystawaŭnia ich jak sposabu presii palityčnaja.

Heta „Kur. Wil.“ tak-ža paddaje pad sumniŭ, ale adnačasna zaznačaje, što „hetak nie pawinna być“.

...u praciahu 10—15 hadoŭ tut nia budzie Bielarusau, tolki samuja Palaki“.

U druhim numary „Kur. Wil.“ pasol Sojmu Genedyj Šymanouŭski ŭ adkrytym piśmie ŭ hetaj sprawie, miž inšym, piša hetak:

Adzin pan, jaki zajmaŭ ŭ administracyi adkaznaŭe stanowišča, kali jamu ja skazaŭ, što maim imknieńniem jość, kab u praciahu 30—50 hadoŭ asiahnuŭ toje, kab usie Bielarusy stalisia dziejnymi hramadźienami Polšcy, adkazaŭ mnie, što jon zrobie u praciahu 10—15 hadoŭ, što nia budzie tut Bielarusau, tolki samuja Palaki.

Ad komentaraŭ z wiedamych pryčyn ustrymliwajemsia. Ale jany tut i nia nadta patrebnyja. Sprawa jasnaja i tak. Adznačym tolki toje, što Bielarusy hetkija skazy panou z adkaznych administracyjnych stanowiščau čujuć nia pieršy raz — p. Skulski, budući ministram, užo daŭno kazaŭ, što ŭ Polšcy za 50 hadoŭ nia budzie ani wodnaha bielarusy. A bielarusy u hranicach polskaj dziaŭstawy tymčasam nia tolki što nie źmianšajucca likam, ale množačca, nacyjanalna ŭświedmalajucca, raźwiwajuć swaju kulturu i damahajucca sabie naležnaha prawa.

3 царкоўнага пагосту

Мыляцца той, хто цвердзіць, што рэлігія гэта прыватная справа кожнага чалавека. Мыляцца так жа і тыя, што цвердзіць аб непатрэбнасьці рэлігіі ў грамадзкім жыцьці. Ня праўду кажуць і тыя, што гавораць аб безрэлігійнасьці нашага народу. Нашыя беларускія народныя масы традыцыйна рэлігійныя. Яны глыбока прывязаны да царкоўных сьвятаў і да духовага зьместу, што тысячу з лішнім гадоў перахоўваецца пад купаламі нашых цэркваў. Дзеля гэтага царкоўныя справы ў жыцьці беларускага народу ня могуць і не павінны займаць толькі апошняга месца.

Калі б справа Царквы мела ў сабе элементы толькі чыстай веры паасобных адзінак, дык і тады яна ня можа быць пакінута на старане ад шырэйшага ёю зацікаўленьня. Але ж царкоўная справа — гэта справа грамадзкасьці і дзеля гэтага яна мусіць цікавіць і грамадскую думку.

Лёс судзіць, што праваслаўныя епархіі, якія абыхаюць праваслаўных беларусаў на этнаграфічна-беларускіх землях, апынуліся ў вынятковым палажэньні. Царква, да якой яны належалі арганізацыйна аддзелена кардонам і знаходзіцца ў другой дзяржаве.

Сілаю палажэньня мусіла паўстаць новая царкоўная арганізацыя і яна паўстала. Але праўнай падставы не надала ей компэтэнтная інстанцыя — Сабор Праваслаўнай Царквы. Польскі ўрад выдаў тымчасовыя правілы дзеля падстаў існаваньня царкоўнай арганізацыі, і на гэтых падставах Царква апіраецца дасюль.

Гэтая тымчасовасьць абцяжыла цэлую структуру праваслаўнай Царквы. Мітраполія ў гэткім палажэньні чамусьці ўважае, што трэба быць паслушнай, шукаючы апірышча ня ў масах вернікаў, але ў тых падставах, на якіх апіраецца дасюль і на якіх заіснавала самастойнасьць царкоўнай арганізацыі. Гэткае становішча мітраполіі выкапала глыбокую прорву між духавенствам і вернікамі ўзаемага непаразуменьня.

Залежнасьць ад адміністрацыйнай улады і ўтрымліваны ў царкоўным жыцьці расейскі дух — гэта было першае жарало недаваленьня веручых масаў. Другое жарало недаваленьня вернікаў — гэта супроцьнатуральная спроба заваджаць у царкоўна-рэлігійнае жыцьцё польскае мовы.

Мітраполія ня ўмеє, або і ня хоча, адчуць, што насельніцтва, якое стаяць нацыянальныя дамаганьні ў сфэры палітычнага, грамадзкага і культурнага жыцьця, ня будзе толераваць ані проціўнацыянальнага ані чужанацыянальнага характару Царквы.

Ня маючы апірышча ў масах веручых, мітраполія прыняла заса-

ду польскага патрыятызму дзеля прыкрыцьця сваёй гэтай слабасьці. Гэты патрыятызм яна накінула і цэлай праваслаўнай іерархіі. З „пачуцьця“ польскага патрыятызму царкоўная іерархія нават дабравольна перашагнула граніцы і тымчасовых правілаў з 1922 году, якія гаваряюць праваслаўнай Царкве ў Польшчы карыстацца мейсцовай мовай вернікаў — гэта значыць на беларускіх землях мовай беларускай; ужо амаль усюды мэтрычныя кнігі і царкоўная канцэлярыя вядуцца выключна папольску; духоўнае школьніцтва — сэмінарыі, багаслоўскі факультэт, інтэрнаты — пераведзены на польскую мову; царкоўнае выдавецтва завяла чужы для абсалютнай большасьці вернікаў (беларусаў і украінцаў) расейска-польскі ўтраквізм; навучаньне Закону Божага амаль усюды па сёлах адбываецца папольску; у некаторых мейсцох і ў некаторых сьвятых многа дзе адпраўляецца ўжо і Служба Божая папольску, а так жа папольску гаворацца і пропаведзі.

З вышэйсказанага вывад такі, што там, дзе праводзіцца полонізацыя або дзе ўпорыста ўтрымліваецца русыфікацыя, мусіць быць паднята беларусізацыя; але беларусізацыя павінна быць паднята ня дзеля барацьбы з іерархіяй, а толькі дзеля абароны праваслаўнай веры.

Гэта справа ня ёсьць палітычнай. Гэта справа нашага духовага быту, як праваслаўных і як беларусаў. А дзеля гэтага царкоўная справа ня можа быць абмінанай усім беларускім грамадствам.

Сідарчук.

Ab neŭtralnaści adnosna Hišpanii

Wiedama, što z inicyjatywy Francyi mnohija dziaŭstawy, u tym liku Niamieččyna, Italija, Anhlija i SSSR. padpisali dahawor ab neŭtralnaści adnosna Hišpanii h. zn. zabawiazalisia nie pamahać ni paŭstancam ni madrydzkamu ŭradu ŭnutranaj ich krywawaj baračbie.

Zacikaŭlenyja dziaŭstawy ŭ pieramozie ŭ Hišpanii adnych ci druhich choć i padpisali dahawor ab neŭtralnaści, adnak pamahać „swaim“ u Hišpanii nie pierastali i ciškom roznyimi sposabami pamahajuć. Z hetaj pryčyny pačaŭsia dyplomatyčny spor miž usimi dziaŭstawami, što padpisali hety dahawor. Pieršym wystupiŭ urad SSSR, jaki padaŭ „neŭtralnamu kamitetu“ notu, u jakaj pakazwaje, što Niamieččyna, Italija i Portuhalijsia nia wykonywajuć dahaworu ab neŭtralnaści. Pryhetym sawiecki ŭrad patrebaŭ wysylki ŭ Hišpaniju mižnarodnaj kantrolnaj komisii; patrebawaŭ ad Niamieččyny i Italii nowaj specyjalnaj hwarancyi dahaworu i zjawiu, što kali damahaŭnia hetyja nia buduť zdawoleny, dyk SSSR adračecca ad padpisanaŭ dahaworu ab neŭtralnaści.

I što-ž z hetaha?... Ničoha!... Adbylasia narada „neŭtralnaha kamitetu“, na jakaj pradstaŭnik Italii winawaciŭ u narušenni dahaworu SSSR, nawat hetaj notaj i „świerdžana“, što ničto padpisanaha ab neŭtralnaści dahaworu nie narušyŭ.

Rezultat hetaj ihry taki, što ciapier pačali chto „swaim“ u Hišpanii pamahać intensyŭniej i mienš skryta.

Ziamielnaja reforma ŭ Litwie.

Prad samaj wajnoj 40 proc. ziamiel usiaho kraju naležyła da 1500 abšarnikaŭ, jakija mieli 2250 dwaroŭ. 22 proc. usiej ziamli naležyła bujnišym abšarnikam — majučym boľš, jak pa 1000 ha, z jakich 15 bylo, što mieli boľš jak pa 10 000 ha. Tymčasam 35 proc. usich žycharoŭ nia mieli ziamli, abo mieli tak mała, što pražyć z jaje nie mahli.

U 1919 h. byŭ wydany zakon ab nadziale ziamloj wajskowych ludziej. Na padstawie hetaha zakonu zabrali dla wajakaŭ 15 proc. ziamli ad abšarnikaŭ, što mieli ad 500 da 800 ha i 30 proc. ad tych, što mieli boľš jak 800 ha.

U 1920 h. wyjšaŭ zakon ab ziamielnaj reformie, na padstawie jakoha zabiralisia ŭsie ziemli, što pierawyšali 70 ha.

U 1922 h. jašče byŭ wydany padobny zakon, jaki dapaŭniaŭ papierednija i jakoha haloŭnaj metaj bylo nadzialisć ziamloj biezziamielnych i małaziamielnych.

Za pieršyja čatyry hady (1923—26) biezziamielnym i małaziamielnym

było raździelena da 348.000 ha, u nastupnych čatyroch hadoch (1927—1930), 87.000 ha, a ŭ 1932—7.400 ha.

Ciapier užo padziel dwaroŭ idzie da kanca, ciapier jašče nieŭparadkawanych ziamiel jość tolki 20 000 ha, z jakich 10 000 ha astaniecca byŭšym abšarnikam, a druhija 10.000 ha buduť wykarystany dla patreb ziamielnaj reformy.

Dadatnyja starony ziamielnaj reformy ŭ Litwie značnyja. Hetaja reforma litoŭskaju sialanskuju ziarnawuju haspadarku škirawała ŭ bok žywioławodztwa. Widać heta z nastupnych ličbaŭ: u 1913 h. u Litwie było rahataha bydła 760.000 šwiniej — 458.000, awiec — 577.000, a užo ŭ 1925 h. rahataha — 1.339.000, šwiniej — 1.488.000, awiec — 1.455.000.

Aprača hetaha litoŭskaja ziamielnaja reforma wyswabadzila sialan ad zaležnaści ad pana i zrabila z ich zapabiehlivych, enerhičnych, poŭnych inicyjatywy i wtery ŭ budučyniu haspadaroŭ, jakija tworac sabie lepšaje žyćcio.

(„Viln. Žodis“, Nr. 36, 1936).

Др. Ст. Грынкевіч.

У братоў украінцаў.

„САЮЗ УКРАІНАК.“

Хочучы больш-менш схапіць сыльветку сучаснага украінскага жыцьця ў Галічыне, не магчыма ня спыніцца над „Саюзам Украінак.“ Гэта волат, калі нагераца гэтую арганізацыю мераю вялікага, сарганізаванага грамадзянства дзяржаўнага народу. Сяньня налічае Саюз блізу 50.000 сябровак у 814 гуртках і 75 павятовых аддзелах (філіях).

Хаця арганізацыя не маладая, 50-тыя ўгодкі сьвяткавала ў 1934 г., ня мае яна дагэтуль напісанае свае гісторыі. Украінцы, а, здаецца, яшчэ больш Украінкі, ня іншыя чымся славяне агулам і ня ўмеюць, здаецца, даваць якнайхутчэй гісторыіфічна-філэзофічнага фундаманту пад кожны, хаця крыху выдатнейшы, арганізацыйны пачын, як наглядзем гэта вельмі красамоўна, прыкладам, у Немцаў.

Ня маючы, ці прынамаю вельмі мала і параскіданых, пісаных жаролаў — трэба шукаць іх у жывых людзей. Дзе-ж будзе лепшая крыніца, чымся ў п. Мілены Рудніцкае, старшыні ад 1928 г. вышменаванага „Саюзу Украінак“, „душы ягоае, найбольш яркае прадстаўніцкі жаночага актыўу і шырока ведамае за межама свае бацькаўшчыны. Дык зьвяртаемса да паважанае старшыні (Украінцы кажуць „голова“)

і просім інфармацыяў. Вельмі простая, стройная жанчына, ветлівая, з мілаю, сымпатычнаю ўсьмешкаю на твары, маладая, ня мае ў сабе нічога з праслаўленае важнасьці старшыні, а зусім ужо ня відаць на ёй таго, што прывыклі мы бачыць на пажаўцеўшых ужо ілюстрацыях суфражыстаў ці агулам „вакулярністых“ ангельскіх фэміністаў.

П. Старшыня ахвотна расказвае: — Вугольны камень арганізацыі украінскага жаночтва быў пакладзены ў 1884 г. ў Станіславе. Пачатак гэтае працы ступля зьвязаны з прозьвішчам аднае са слаўных Украінак — Наталькі Кобрынскае. Ейна, між іншым, заслуга ў выданьні першага украінскага жаночага альманаху „Першы Вінок“, (хаця ўсётакі і мужчына над „Вянком“ папрацаваў — як кажа гісторыя літаратуры; быў гэта Іван Франко, найвыдатнейшы песьняр і грамадзкі дзеяч Галічыны — аўтар). Роля „Вянкі“ вялікая. Гэта была праява самастойнага жаночага творства. Альманах выклікаў самапашану і пачуцьцё собскае вартасьці ў украінскім жаночтве. У чарговых гадох нараджаюцца жаночыя таварыствы ў Львове (1893), Стры, Каломы, у Наддніпряныччыне (Кіеў). Арганізацыі паяўляліся незалежна адна ад другога.

Супольныя мэты іх — гэта прадусім агульнафэміністычныя, дамагаьні роўных правоў грамадзкіх і палітычных. Гэны настрой быў тады модны і актуальны ў Заходняй Эўропе, дзе жан-

чыны дамагаліся, каб на іх перасталі глядзець як на нейкую іншую катэгорыю людзей, чымся мужчыны і дапусьцілі карыстацца агульнаграмадзкімі здабычамі дэмакратыі XIX стагодз.

Побач гэтае аснаўное лініі ішла праца агульна асьветная. Тутакі украінкі першыя ўмелі дацаніць важнасьць дзіцячых гародчыкаў.

Характар арганізацыяў быў аднак прадусім таварыскі, адчасьці філянтрапічны. Аснаўная рыса — гэта інтэлігентная сфэра сябровак. Гэныя вось свомасьці, як таварыскі характар і аднабокасьць складу сябровак, не маглі здаволіць больш дальназоркіх адзінак, адзякуючы разыходжаньням ў гэтай плошчы, вышменаваная Н. Кобрынская пакінула арганізацыю. Ня глядзячы на ваенныя злыбды і мітусьні, праводзіцца цэнтралізацыя паадзінак, неспалучаных супольнаю праграмаю арганізацыяў. Пачынаюцца яны гуртавацца пры Львоўскім „Саюзе Украінак“ (ад 1917 г.) і ўжо ў 1921 г. бачым зьезд украінскіх жанчын, на якім былі прысутныя дэлегаткі з Букавіны і эміграцыі. На гэтым зьездзе былі дэлегацыі ад 16 павятовых арганізацыяў, яшчэ часта з рознымі назвамі. Супольны зьезд аформіў жыцьцё, пакінуў па сабе коардынуючы цэнтр у Львове. Праца разгортваецца штораў шырэй, асабліва ад 1928 г., калі на чале галоўнае ўправы стаіць бяззменна аж да сяньня п. М. Рудніцкая. Арганізуюцца украінкі на Валыні, Букавіне, у Канадзе, Амэрыцы. Арганізацыя робіцца што-

Piśmy z wioski

Uzmahani za białoruskuju kulturu.

(Żodziški, Wialejskaja paw.).

Białoruskaja kulturna-aświetnaja praca napatkuje na swaim ślachu na wialikija trudności. Najčasiej jany wonkawaha charakteru, ad nas niezależnyja. U zwiazku z dastańniem dazwołu ad wałasnych Źładaŭna teatralnuju zalu, hdzie maje adbycca pradaŭleńnie i Źwiazku z dazwołam ad Starastwa, treba Źmat pachadzić da hetych ustanowaŭ. U Wialejku, jakaja znachodziŭca ad Żodziškaŭ za 40 km. my zmużany dastawacca Ź hetaj sprawie niekalki razoŭ. Možno sabie prastawić, skolki tut jość samaachwiar-naści, addanaści i zacikaŭlenaści rod-naju kulturaju, jakaja tut jość wiali-kaja idejowaść i hlybokaja luboŭ da białaruskaj sprawy u našaha sielani-na, kali jon adrywajecca ad haspadar-skaje raboty, biare Ź torbu kawałak chleba i wałačecca piechatoju dzie-siatki kilometraŭ pa dazwoł u Sta-rastwa. Atrymać adrazu dazwoł—heta redkija wypadki. Kab wyrašć hetu sprawu pazytyŭna, to treba dwa, try razy schadzić u Wialejku. Haračaja luboŭ našaha sielanstwa da rodnaŭ kultury haworyć toje, što tut niama ni jakaje Źtučności, što hetaha nihto jamu nie nakidaje zhary, a što heta Źsio jość wyrazam jaho duży, jaho psychiki.

Białorusy, zhurtawanyja kala hurt-ka BIRIK u Żodziškach, jak kulturna-ha centru našaje miajścowaści, jaki maje, dziakujuć swajej dziejności na niwie białaruskaha Źswiadamleńnia, ślaŭnuju historyčnuju tradyciju, zadu-mali zładzić spektakl-wiečarynu. Wy-brali kamediju „Sud” — Hałubka. U samy haračy čas, bo kašboj i Źniwom wialy proby. Proby rabili niadzielami i światami. Najbołšaja trudność pala-hała na tym, što artyŹty pachodzili z paasobnych wiosak, wielmi adlehlých adna ad druhoj. Adnak, jak na takuju dobruju sprawu Źsie achwotna Ź wy-zočany čas Źbiralisia, i redkija byli wypadki, kab chto z ich byŭ adsutny. Zrabili Źžo Źmat probaŭ, adpawiedna pryhatawalisia. Pastanawili zładzić spektakl-wiečarynu na 10 wieraśnia h. h.

U Żodziškach jość ahramadnaja dwuchpawierchniaja kamianica, t. zw. „Pałac,” kupleny wołaściami za sia-lanskija padatki. Tut jość adpawied-naja dla pradaŭleńnia zala. Cikawaje Źjawiśča, što dla polskich arhaniza-cyjaŭ niama ni jakich pieraškodaŭ ka-ryŹtacceta hetaj zala. Słowam, kali ja-ny zachoć, tady i mohuć tam zła-dzić pradaŭleńnie.

Kali-ž zachoć białorusy pasta-wić spektakl, dyk musiać niekalki ra-zoŭ chadzić u wołaść, zmarnawać Źmat času. ZaŹsiody wojt maje tyja ci inšyja przyčyny. Tak i ciapiet, pa-kul atrymali dazwoł na zalu, to aŹ try razy kidajućy pracu na poli, cha-dzili Ź wołaść. Nareście, dziakujućy našaj nastojliwaści dazwoł na zalu atrymali.

Astajecca jaśče dastać dazwoł ad Starastwa na zładźańnie pradaŭ-leńnia.

27 wieraśnia h. h. p. Starasta byŭ na ziemlarobskaj wystaŭcy Ź m. ku Żodziškach. Staršynia hurtka Andrej Cikota Źwiarnuśia da jaho z zajawaj. P. Starasta pastawiŭ taki warunak, što kali pradaŭleńnie było-b mieša-naje, h. zn. adna reč pabielaruskaha, dru-haja papolsku, ci kali-b adnečasna białaruskim pradaŭleńni pialali-b polskija pieśni, ci deklamawalisia pol-skija wieršy, to adrazu wydaŭ-by dazwoł.

Zrozumieła, što hr. A. Cikota na heta nia moh zhedzić, bo białorusy choć pradaŭleńniaŭ, pieśniaŭ i wieršoŭ białaruskich, tamu, što heta najbołš zrozumieła dla ich psychiki. I tak my dazwoł nie atrymali. Ad-nak my nie pajišli pa lini najmieniśa-ha supraciŭleńnia, ruk biez nadziejna nie opuścili. Nastojčywa damahalisia dalej taho, što nam zabiaśpiečaŭe pol-skaja kanŹtytucyja. Wyprawili iznoŭ da Starastwa čaławieka aŹ u Wialej-ku. Tolki za druhim razam atrymali dazwoł biaz ni jakich polskich dadet-kaŭ na 4 kastryčnika. I tak my paśla doŭhich starańniaŭ i dziakujućy iznoŭ-ža tolki našaj nastojčywaści swaju me-

tu asiahnuli. Pradaŭleńnie Ź wyzna-čany čas adbylosia. Tut nam stali na pieraškodzie niaspryjaŹyja atmo-sferyčnyja warunki, bo adrańnia aŹ da wiečara biez pierapynku liŭ doŹdŹ. Warta adznačć, što dazwoł my atry-mali na pieredadni 4. X. h. h. Nia hledziaćy na błaħuju pahodu i na to-je, što mała chto wieđaŭ, što adbu-dziecca spektakl-wiečaryna, publiki sabrałasia Źmat. Z polskaj intelihiencyi nia było niwodnaha čaławieka, bo jany, jak zwyčajna, bajkatujuć białaruskija imprezy. Z wialikaj uwahaj i cikawaściu sačyli hladzielniki za iħroju artystaŭ. Umiełaja iħra wykli-kała burny śmiech i plaskańnie Ź da-łoni. Paśla spektaklu možna bylo Źmat ad kaho paćuć, što pjeska cikawaja, śmieśnaja, ale za karotkaje.

Najbołš pradana biletaŭ ad 5 — 25 hr., pa 50 hr. pradana Źsiaho tol-ki para. Školnikaŭ puścili biazpłatna. Nia hledziaćy na takija nizkija ceny biletaŭ, sabrali 24 zł. Wydatki — 13 zł. Prychod — 10 zł. pojdzie na me-ty kulturnyja.

Pačalasia i končyłasia zabawa białaruskaj lawonichaj. MoładŹ, jak zwyčajna, na białaruskich spektakl-wiečarynach hulała spakojna dalo-ka za poŭnač. S. R.

Z nadwoziera Mikulina.

Mikulina, Daŭhinaŭskaj woł., Wialejskaha paw. Naša wioska skła-dajecca z 52 chat. Źychary — białe-rusy, kataliki. Nacyjanalna trochi Źwiedamyja, ale mnoha zastraśanyja.

Źyćcio Ź našaj wioscy, hledziaćy zboku, pradaŭlajecca nie najhoršaje. Dabrata hetaja palahaje na tym, što stary chleb z nowym zmohuć witacca. A heta dziakujućy tamu, što našyja siłanie rupnyja i pracawityja—dahla-dajuć swaich, choć i drobnych, has-padaraczk, dobra abrablajućy ziemlu. Pryhetym starajucca zarablać paboč-na. Siołeta byŭ uradŹaj na hryby, dyk našyja wiaskoŭcy iz hetaha dobra ka-ryŹtali; Źbirac hryby siłanie wycho-dzili zaŹsiody ranieńka, a niekatoryja, dyk nawat i z ahniom chadzili pa hryby. Słowam, ciaŹka Źyćnašym siłani-am i jany musiać ciaŹka i doŭha pra-cawać, kab tolki chleb. Ab raskaś-niejšym i kulturniejšym Źyćcio Ź sia-le i hutarki niama.

Našu wiosku časta adwiedwajuć roznyja kulturtrehiery, jakija razwo-dziać polskuju kulturu, dyk jany Źsiu-dy chwalacca, što heta ichni Źplyŭ na našuju wiosku tak padziejaŭ.

Praŭda, bylo tut usialakich pol-skich arhanizacyjaŭ, ale jany Źžo Źsie zhašli. Na hetym wohnišcy raście ciap-ier białaruskaja Źwiedamaść. Kolki nam nie Źhawarywali, što my palaki—ničoha nie pamahło, nie prakanali. Wynik adwarotny — siłanie praka-nalisia, što jany białorusy.

Aħułam kaŹućy, siłanie Źžo praś-wiačajucca. Źžo Źsie wiedajuć, što katalik heta nia toje samaje, što i pa-lak, bo „katalik” — heta wiera-reli-hija, a „palak” — heta nacyjanalnaść. A my tut usie białorusy. Dzieła heta-ha my nie palaki.

Našym ludziam treba daćci ziem-li, bo na drobnych haspadaraczkach trudna prakarmić wialikija siemji. Tre-ba dla moładzi Źukać ziemli na pasie-łaści, bo inakŹ, dyk jana nia zmoha i paćać samastoŹnaha Źyćcia. Słowam patrebna ŹyrokaŹa i sprawiadliwaja ziamielnaja reforma, pry jakoj byli-b nadzieleny ziamloj i neŹyja chłopcy, katoryja da haspad zolnityja i mahli-b być dobrymi haspadarami, ale niama na čym zawieści haspadarki.

Našaja darośłaja moładŹ čuje, što białaruskija arhanizacyi, pry-kladam „Białaruskaje Narodnaje Ab-jednańnie” (BNA) damahajecca ziam-li biaz wykupu i na Źłasnaść, dyk moładŹ da hetaj arhanizacyi činićca i jaje padtrymliwaje. Bł. R.

Бацькі Беларусы! Вучэце сваіх дзетак беларускае граматы!

Даматайцеся роднае белару-скае школы!

У С Я Ч Ы Н А

Зямельная справа.

Зямельная справа — гэта най-галаўнейшае пытаньне Ź жыцьці нашага народу. Зямля заŹсёды бы-ла i ёсьць галаўнай праблемай ня толькі соцыяльна-эканамічнага ла-ду, але i народна-палітычнага жыцьця. Гэтак ёсьць усюды, гэтак цэніцца зямля i Ź нас, беларусаŹ.

Вось-жа зьвернем увагу на зя-мельнае пытаньне сярод нашага сялянства: беларускі селянін проста як жыцьцё любіць сваю зямлю i гатоŹ яе бараніць ахвяроŹваючы жыцьцё. Але ня толькі сялянства прывязана гэтак да зямлі. Белар-скую зямлю гатовы бараніць пага-лоŹна ўсе беларусы — побач з ся-лянамі рамеснікі, работнікі i інтэ-лігенцыя. I гэта зразумела, бо зям-ля — гэта „быцьці ня быць” бе-ларускага народу.

Дзеля гэтага зямельная справа i зьяўляецца Ź нас такой важнай. Дзеля гэтага кожная беларуская грамадка-палітычная арганізацыя i звярочвае вялікую ўвагу на зя-мельную справу.

Арганізацыя „Беларускае На-роднае Аб’яднаньне” (БНА) у сваёй праграме аб зямлі кажа гэтак:

— Зямля i ўсе прыродныя ба-гацьці на Беларусі, на падставе прыроднага права, зьяўляюцца ўласнасьцю Беларускага народу.

— Валаданьне i карыстаньне зямлёй на Беларусі павінна быць абавязна на падставе права ўла-снасьці.

— Приватная зямельная ўла-снасьць павінна быць урэгулявана так, каб ня шкодзіла агульна-гра-мадзкаму дабру.

— Вобак прыватных зямель-ных гаспадарак могуць існаваць i гаспадаркі колектыўныя, дзе гэта-га хочаць людзі, а так-жа дзе гэ-тага вымагае агульна-грамадзкае дабро.

— Найбольш адпаведнай фор-май прыватнай зямельнай гаспа-даркі БНА ўважае гаспадарча са-мавыстарчальныя хутары.

— Хутары павінны мець зямлі ня больш такой нормы, якой хапае на дастатнае выжывленьне i куль-турнае ўтрыманьне сялянскай сям’і.

— Беззямельныя i малазямель-ныя сяляне зямлю атрымюваць бяз выкупу.

— БНА проціў чужога асад-ніцтва на беларускіх землях.

З гэтых постулатаŹ БНА у зя-мельнай справе мы бачым, як яна моцна абходзіць арганізаваных бе-ларусаŹ. З гэтага бачым так-жа, як трафна вырашаецца зямельнае пы-таньне сапраўды беларускай арга-нізацыяй, у якой аб’ядняюцца ня толькі беларускія сяляне, але па-галоŹна ўсе беларусы — сяляне, ра-ботнікі i інтэлігенцыя.

Словам, за права на зямлю для беларускага сялянства становяцца Ź рады БНА, каб супольна змага-цца, усе сьведомыя беларусы i гэ-тым становяцца да барацьбы, якую народ мусяць вясці за сваё фізыч-нае існаваньне.

Трэба земляробскіх школ.

Каб селянін мог добра гаспа-дарыць, мусяць мець ня толькі ад-паведную плошчу — адпаведную колькасьць зямлі i адпаведныя га-спадарчыя прылады, але так-жа i гаспадарчую асьвету. Справа з

гаспадарчай асьветаŹ, як у цэлай польскай дзяржаве, так i на нашых землях прадстаўляецца вельмі сла-ба. Гэта відаць з статыстыкі, якую падае Галоўны Статыстычны ўрад. Вось-жа Ź 1934/35 школьным годзе вучылася Ź земляробскіх народных школах у цэлай Польшчы 614 дзя-цей неземляробаŹ, 2238 дзяцей зем-ляробаŹ, але такіх, што ня маюць сваёй зямлі i 4.251 дзяцей, като-рых бацькі маюць сваю зямлю. Прыгэтым трэба ведаць, што гэт-кія народныя земляробскія школы ёсьць толькі Ź Пазнаншчыне. Калі ўзяць пад увагу, што Польш гэта земляробская дзяржава i гэткі ма-лы лік вучняŹ у земляробскіх шко-лах, дык можна сказаць, што зем-ляробы Ź Польшчы ня маюць фа-ховай асьветы.

На нашых землях справа з зем-ляробскімі школам і прадстаўляецца яшчэ горш. Народных земляроб-скіх школаŹ зусім няма. Праўда, ёсьць у некаторых пунктах земля-робскія школы, але іх вельмі мала i дзеля гэтага яны надта рэдка расселены. Апрача гэтага аб гэтых школах у нас сяляне мала дзе зна-юць i мала каму яны даступныя.

Каб сапраўды ўсе сяляне-зем-ляробы маглі мець гаспадарча-зем-ляробскую асьвету, трэба ва ўсіх народных школах вышэйшых кля-сы замяніць на гаспадарча-земля-робскія.

Народныя школы на вёсках трэба, каб былі прынароўнены да патрэбаŹ сялянства — яны павінны быць у большай часьці гаспадар-ча-земляробскія. I зразумела па-вінны быць у роднай мове вучняŹ, з роднымі вучэцелямі i павінны мець свой школьны самаўрад.

Андора — сялянская дзяржава.

На граніцы між ГішпаніяŹ i ФранцыяŹ ляжыць маленькая дзяр-жава Андора. Гэтая дзяржава ў ка-пашчай 452 км² i 6.000 насельніч-твам уііснулася, як кролік, між французскім Аріеж i гішпанскай Ле-рідэю. Насельніцтва Андоры ката-лёнскае; гаворыць чысьцю сенькай каталёнскай мовай.

Галоўнае заняцьце насельніч-тва Андоры — земляробства i га-доўля жывёлы, а так-жа гандаль дзеравам i дзераўлянымі вуглямі, зьлезнай рудой i авечаю войнай.

Упраўляецца Андора Генэраль-най Радай: 24 сябры праз 4 гады. Прэзыдэнт Рады выбіраецца Радай.

Сталіца гэтай дзяржавы мае 600 душ насельніцтва. Андора ніко-лі ня мела i ня мае войска. Палі-цыі там таксама няма.

Андора незалежная дзяржава! Гэта незалежнасьць каштуе 960 франкаŹ у год, якія андорская Генэральная Рада выплачвае Фран-цыі.

Цяпер нутранья вайна Ź Гіш-паніі пачала пагражаць гэтай ся-лянскай рэспубліцы, якая дзеля аб-ароны сваёй самастойнасьці зьяв-нулася з просьбай да французскага ўраду, каб абараніў яе ад гішпан-цаŹ.

Самастойны, незалежны быт мае вялікае значэньне. Незалежны быт дае свабоду i поўную магчы-масць культурнага разьвіцьця.

У кожнай беларускай ха-це павінен быць беларускі календар!

БЕЛАРУСКАЯ КНІГАРНЯ „НАДЗЕЯ”

раней Ул. Манкевіча, яшчэ раней Беларускага Выдавецка-га Т—ва) Вільня, Астрабрамская вул. № 1, прадае ўсе бе-ларускія кніжкі, сьцэнныя творы, песеньнікі, часопісы, ка-лендары адрыўныя i календары кніжны, сьценкі да календа-роŹ i інш. Заказы выпайняюцца борзда i акуратна.

На лісты Кнігарня адказвае толькі тады, калі прысланы паштовы значок на адказ.

Хто выпісвае з Кнігарні „Надзея” болей як на адну зала-тоўку i прытым пасылае грошы наперад, той за перасыл-ку па пошце ня плаціць. Выпісваючы ня болей як на адну залатоўку, трэба дадаць на перасылку 15 грашоŹ.

Хто выпісвае да трох зал., можа грошы паслаць у лісьце паштовымі значкамі. Калі-б выпісваныя кніжкі ці іншае-прапалі на пошце, дык кнігарня „Надзея” варочае ўсе па-несенныя выпісваючым страты.